

Critics - Point

Θόδωρος Αντωνίου (1935-2019)
(άν ζούσε, σήμερα θα έκλεινε τά 85!)¹

[Δύο υπέροχες συναυλίες μνήμης...ἀπεχόντων ἀπειρων
ρεμαλιῶν, πού ἐκεῖνος πολλαπλᾶ εὐεργέτησε.
ΑΥΤΗ ΕΙΣΑΙ ΕΛΛΑΔΑ! Φτοῦ σου!]

5/2020.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ

ΕΠΡΕΠΕ ΝΑ ΤΟΝ ΧΑΣΟΥΜΕ για να διαπιστώσουμε τις πολλαπλές διαστάσεις αλλά και την ανεπανάληπτη και πολυσχιδῆ ιδιαιτερότητά του, ὄχι μόνον ὡς συνθέτου παραγωγικότατου πού ἀρθρωνε πάντα τὸ δικό του λόγο, σχεδὸν ἀδιάφορος (ὅπως τοῦλάχιστον ἔδειχνε) για τὴν ἀπο- και ὑποδοχή του, ἀλλὰ και ὡς ἀρχιμουσικοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συγκροτήματος Σύγχρονης Μουσικῆς (ἴδρ. 1967) και τῶν συνόλων **Alea** στὶς ΗΠΑ ὅπου παρουσίασαν δεκάδες ἔργων νέων παιδιῶν (ἀρκετὰ δὲν θὰ ἔβλεπαν ἄλλως τὴ δημοσιότητα), ἀλλὰ και ὡς παιδαγωγῶ πού, δυστυχῶς, ἐκτιμήθηκε πολὺ περισσότερο στὶς Η.Π.Α. (Πανεπιστήμιο Βοστώνης) παρά στὴν Ἑλλάδα. Κοινωνικότατος και πάντοτε χαρίεις και γελαστός, ἦταν οὐσιαστικὰ ἄνθρωπος χαμηλῶν τόνων, δίχως ὅμως τὴν παραμικρή,

¹ Ὁ τίτλος, προηγήθηκε τοῦ κειμένου πού ἀκολουθεῖ, ἀμέσως ὅταν γύρισα σπίτι μου, ἕξαιλλος ἀπὸ τὶς ἀπουσίες πού διαπίστωσα, μεταξύ τοῦ κοινῶ.

κατὰ βάθος ψευδαίσθησι γιὰ τὶς ὑπερεκατονταετῆς μουσοκτόνες προθέσεις ἐνὸς παλαιγενῶς καννιβαλικοῦ (ὄχι ἀπλῶς βαρβάρου) κωλοκράτους πρὸς τὴν Ἑντεχνη Ἑλληνικὴ Μουσικὴ. Πλὴν τῶν ἐκτελεστῶν, στὴν αἴθουσα εἴμαστε πολλοὶ ἀπὸ τοὺς «δικούς του» ἀνθρώπους, κυρίως τῆς Ἑνώσεως Ἑλλήνων Μουσουργῶν, (δὲν εἶδα πάντως μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), ἐνῶ πληροφορήθηκα ὅτι σημαντικὸ μέρος τῆς αἰθούσης, πού περίμενα πλημμυρισμένη (ὑπῆρχαν κάμποσα κενὰ καθίσματα...), κατέλαβαν συγγενεῖς καὶ φίλοι μελῶν τῆς πιστῆς του Χορωδίας **Rosarte**, πού διευθύνει ἡ πανάξια **Ρόζα Μαστροσάββα**. Τὸ Ἑλληνικὸ Συγκρότημα Σύγχρονης Μουσικῆς, τὸ ἡλικίας 53 ἐτῶν, δημιουργημά του Ἀντωνίου ὑπὸ τὸν ἰκανότατο **Ἰάκωβο Κονιτόπουλο** σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς εὐτυχέστερες ἐμφανίσεις του ἀποτελοῦσαν (κατὰ τὴ σειρά πού γράφονται τὰ ὄργανα στὴν παρτιτούρα): **Γιώργος Σκριβάνος**—φλάουτο, **Γιάννης Τσελίκας**—ῥμποε, **Γιάννης Σαμπροβαλάκης**—κλαρινέτο, **Γιώργος Φαρούγγιας**—φαγκότο, **Χρῆστος Καλούδης**—κόρνο, **Ἀνδρέας-Ρολάνδρος Θεοδώρου**—τρομπόνι, **Βίκυ Στυλιανοῦ**—πιάνο, **Μαξίμ Μανκόβσκι, I.**, **Παναγιώτης Κολιαβασίλης, II.**, κρουστά, **Στέλλα Τσάνη**—βιολί, **Μπρουνίλντα Μάλο**, βιολί II., (ἀμφότερες καὶ **glassharmonika**), **Ἡλία Λιβιεράτος**—βιολα, **Κωστής Θεός**, βιολοντσέλο. 14 ἄτομα. 15 μὲ τὸν ἀγαπητὸν **Ἰάκωβο**—δεκαπέντε κορμιὰ σὲ μία ψυχὴ, τίμησαν τὸν ἀλησμόνητο φίλο καὶ ἐκλιπόντα, ὅπως τοῦ ἄξιζε..

Πρὶν σχολιάσω τὸ ἀκρόαμα διευκρινίζω ὅτι ἀποτελοῦσε τὴ δεύτερη δύο ἐκδηλώσεων γιὰ τὸν Ἀντωνίου, πού δόθηκαν στὸ Μέγαρο. Τὴν πρώτη, τῆς Ὀρχήστρας Ἑγχόρδων **Academica** ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ **Νίκου Ἀθηνῶν**, ἔχασα ὑπαιτητιότητί μου (;) δόθηκε στὶς 4.2.2020, ἐνῶ ἐγὼ εἶχα σημειώσει στὸ ἡμερολόγιό μου. 5.2.2020. Γιὰ νὰ λέμε ὅμως ὅλη τὴν ἀλήθεια, φταῖνε καὶ οἱ ἀπανταχοῦ Γῆς, συντάκτες παντοίων προγραμμάτων, παραλείποντας νὰ συνοδεύουν τὴν ἡμερομηνία κάθε ἐκδηλώσεως μὲ τὸ ἀρκτικόλεξο τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος, λ.χ. Μὲ τὴν ἐβδομάδα λογαριάζει ὁ μέσος ἄνθρωπος τὸ χρόνο καὶ τὶς δουλειές του, ὄχι τόσο μὲ τὴν ἡμερομηνία. Λ.χ. ἡ πρώτη τῆς τωρινῆς διδασκαλίας τῆς **Νυχτερίδας**, στὴ Λυρικὴ, ἔπρεπε νὰ ἀναφέρονται ὡς **Παρ. 7, Σ. 8 καὶ K. 9 Φεβρουαρίου 2020**. Βάλτε λίγο τὸ μυαλό σας νὰ ξεμουχλιάσει σκλάβοι συνήθειάς τε καὶ ρουτίνας! Ἀναμένω ἀδημονῶν ἠχογράφησής της, ὁπότε καὶ θὰ ἀκολουθήσει σχολιασμός, πρωτύστερα ἔστω.

* * *

ΠΟΛΥΓΡΑΦΟΤΑΤΟΣ (ΑΝΩ ΤΩΝ 400 ΕΡΓΩΝ: άλλοι στο συνάδελφο που θα τα καταλογογραφήσει) ὁ Θόδωρος Ἀντωνίου που παίζοταν μόλις συχνότερα παρ' ὅ,τι ἄλλοι σύγχρονοι Ἑλληνες ὁμότεχνοί του), συνήθως ἐμφάνιζε νέο ἔργο σὲ κάθε νέα συναυλία του, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ λαχταροῦμε νὰ ξανακούσουμε σελίδες ἀκουσμένες μόνον ἅπαξ... Λ.χ. τὸ ὠραιότατο *Quartetto giocoso*, γιὰ ὄμποε, πιάνο, βιολὶ καὶ τσέλο (1965), ἔχω ἀκούσει μόνον μία φορά καὶ μοῦ μένει ἀξέχαστο! Τὰ τρία ὠραιότατα ἔργα τῆς συναυλίας, νομίζω ὅτι τὰ πρωτάκουγα, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκπλαγῶ ἂν μὲ δοαψεύσει βουτιά μὰ σκάφανδρο, στὰ βάθη τοῦ ἀρχείου κριτικῶν μου. Τὰ στοιχεῖα γιὰ τὰ ἔργα (πλὴν τῶν *Three Likes*, 1973, που προέρχονται ἀπὸ κείμενο τοῦ σολίστ, κλαρινετίστα Γιάννη Σαμπροβαλάκη) εἶναι ἀπὸ σημειώσεις τοῦ ἰδίου τοῦ συνθέτου. Λοιπόν:

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΘΟΔΩΡΟΣ (γ 10 Φεβρ. 1935—θ. 26 Δεκ. 2018):

1. *Ο κ τ έ τ ο* γιὰ φλάουτο, ὄμποε, κλαρινέτο φαγκότο καὶ κουαρτέτο ἐγγόρδων, γραμμένο γιὰ τὸ *Ensemble 13* τοῦ *Manfred Reichert*, παγκ. α' ἐκτ. Ἀθήνα, Ἰνστιτοῦτο *Goethe*, 4 Δεκ. 1986. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ πρωτάκουγα: στίς 4.12.1986, εἶχα ἤδη παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴν *Πρώτη*, ἐπειδὴ ὁ Μίχης, ἑξῆλλος λόγῳ τοῦ α' μέρους ἀρνητικῆς κριτικῆς μου γιὰ τὰ *Κατὰ Σαδδουκαίων* του, εἶχε βάλει κουτοπόνηρο δημοσιογράφο, νὰ μὲ ἀντικρούσει ἀπὸ τίς στῆλες τῆς ἐφημερίδος: Αὐθωρεὶ παραιτήθηκα καὶ δημοσίευσά τὴ συνέχεια τοῦ κειμένου στὸ *Ποντίκι* τοῦ ἀποσυρθέντος πλέον, ἀλησμόνητου Παπαϊωάννου, καταστηλιτεύσαντος μάλιστα καὶ τὸ κουτοπόνηρο, καὶ τὸν Ψηλὸ καὶ τὴν *Πρώτη*, μὲ σχόλιο τῆς συντάξεως. Τὸ ὠραιότατο ἔργο λοιπὸν σίγουρα πρωτάκουγα. Ἐξ' ἀρχῆς συνέπαιρνε ὁ ἄψογος συγχρονισμὸς τοῦ συνόλου καὶ τὸ εὔροο τῆς ἐκτελέσεως. Στὸ μέρος I., χυμώδεις καὶ εὐρηματικὲς ταυτοφωνίες, κατέληγαν σὲ συναρπάζον *prestissimo*. Τὸ ἀργὸ μέρος II. ἀρχίζε μὲ σόλο φλάουτου, συνεχιζόταν μὲ σόλο κλαρινέττου, Τὸ γρήγορο μέρος III (Φινάλε), χαρακτήριζε τροπικὸ *ostinato*, μὲ *staccati*. Ἔργο λεπτῶν γραμμῶν, πλούσιο ὅμως σὲ ζωνηρὰ ἠχοχρώματα, σχεδιασμένο λὲς ἀπὸ Κινέζο μαίτρο τῆς ζωγραφικῆς.

2. *Three Likes* γιὰ σόλο κλαρινέτο (1973)., σὲ 3 μέρη: I. *Σὰν Εἰσαγωγή*. II. *Σὰν Θρῆνος*. III. *Σὰν Παραλλαγές*. Δὲν θυμοῦμαι ἄλλην ἀκρόαση τοῦ ἀναμφίλεκτα ἀδιανόητων τεχνικῶν δυσκολιῶν τριπτύχου, που ἄφηνε ἐντύπωση ἐνὸς ἔργου σὲ τρία μέρη—λιτότερο ἴσως τὸ μεσαῖο που ἄφηνε τὴν ἐντύπωση ὅτι στηριζόταν σὲ φθόγγους

ελάχιστος τρόπος ἢ συγχορδία. Τὸ μεγαλύτερο εὖσημο ἀξίζει στὸν δεξιότεχνον **Γιάννη Σαμπροβαλάκη**, πὸν μεταμόρφωσε τὸ δεξιότεχνικὸν αὐτὸ Νιαγάρα πὸν ἀκούσαμε μὲ τὴν ἴδια τέρψη καὶ ἐγρήγορη ὅσο καὶ μιὰ σελίδα Μότσαρτ;

3. *East — West* (Ἀνατολῆ — Δύση 1993), γιὰ ἐνόργανο σύνολο καὶ μαφνητοταινία (κατὰ τὸ πρόγραμμα) τὴν ὁποία δὲν ἀντιληφθήκαμε: τὴν ἀντικατέστησε μὴπως ἢ οἶονεὶ **glassharmonika**, ἐν χρήσει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Μότσαρτ. πὸν ἔπαιζαν τὰ βιολιά; Γράφτηκε τὸ 1993, γιὰ τὸ 2ο Διεθνὲς Συνέδριο Κινεζικῆς Μουσικῆς μὲ θέμα «Ἀνατολῆ-Δύση ἑλληλοεπιδράσεις στὴ σύγχρονη μουσικὴ». Δύο μέρη ἐκτελούμενα χωρὶς διακοπὴ, Τὸ μουσικὸ ὕλικὸ τοῦ ἀ' στηρίζεται στὸ **Lu-ming**, πανάρχαιο κινεζικὸ τραγοῦδι τῆς δυναστείας **Shang** (1600-1027 π.Χ.), ἓνα λαϊκὸ τῆς Τάιγουαν (στὰ νιάτα μου: Φορμόζας) καὶ τὸ παίγνωστο ἀρχαιοελληνικὸ **Σκόλιον** τοῦ Σεικίλου (2ος αἰ.π.Χ.) Ὅσον ζεῖς φαίνου.

4.. *Βάτραχοι*: σκηνηκὴ μουσικὴ γιὰ τὴν ὁμώνυμη κωμωδία τοῦ Ἀριστοφάνους: γιὰ ἀφηγητὴ (**Τηλέμαχος Κρεβαίικας**) χορωδία καὶ ὄργανικὸ σύνολο. Γράφτηκε τὸ 1990 γιὰ τὸ Ἀνοιχτὸ Θέατρο (σκηνοθεσία: Γιώργος Μηχαηλίδης, μετάφραση: Παῦλος Μάτεσις, πρωταγωνιστῆς Θύμιος Καρακατσάνης ὡς Διόνυσος). Στὴ μορφὴ πὸν τὸ εἶδαμε, σὲ ἄκρως εὖστοχο κείμενο-σύνδεση τῶν μουσικῶν «ἀριθμῶν» πὸν ἐγράψεν ξανά ὁ Μάτεσις, παρουσιάστηκε στὸ Μέγαρο 10 Ἰαν. 1995, ἀκριβῶς ἓνα τέταρτο αἰῶνος πρὶν. Δὲν τὸ παρακαλοῦθησα τότε. Ἐδὼ ἐρμηνεύθηκε σὲ ἀπόλυτη δραματικὴ σύμπνοια ἀπὸ τὴν μουσικὴ ἀπὸ τὸν ἔξοχο ἠθοποιὸ **Τηλέμαχο Κρεβαίικα** πὸν μᾶς συνεπῆρε στὶς Ἀναπαραστάσεις τοῦ Χρήστου. Ἡ μουσικὴ, σὲ ἀσύμμετρος ρυθμούς (λ.χ. 5/4 ἀλλὰ κυρίως 7/4 καὶ 9/4) καὶ ἀρχαίζουσα «τροπικὴ» μελωδία, μᾶς ἀπογείωσε μὲ τὸ **suspense** τολμηρότατης σὲ ἀντιθέσεις καὶ πλούσιαν εὐρήματικὴ ἠχοχρωμάτων ἐνορχηστρώσεως. Τέλος, ὁ **Ἰάκωβος Κονιτόπουλος**, ἐπὶ κεφαλῆς τόσο ἐκλεκτοῦ ὄργανικοῦ καὶ φωνητικοῦ συνόλου, ἄφησε ἀνεξίτηλες ἀναμνήσεις, χαρακτηριστικὲς σταδιοδρομίας ἀξίας πολὺ μεγαλύτερης προβολῆς (ΜΜΑ, αἴθουσα ΔΜ. 10.2.2020).

